

Kolínske listy

Slovenský kresťanský občasník

MÁJ 2007

18

Apríl 2007 znamenal pre Benedikta XVI. hneď dve jubileá: osemdesiate narodeniny a dva roky od zvolenia za pápeža. Osemnásť číslo *Kolínskych listov* preto venujem iba tomuto pozoruhodnému, menej konzervatívne než sa očakávalo, teológovi a intelektuálovi na Petrovom stolci. Bolo napísané veľa hodnotení jeho pontifikátu — od pobožne pozitívnych až po zlomyseľné. Mne sa najrealistickejšie zdali hodnotenie úvodníka anglického, nie práve konzervatívneho, týždenníka *The Tablet*, a amerického znalca Vatikánu *Johna L. Allena*, od ktorého som v *Kolínskych listoch* už veľa prebral. Tieto sú v okrajovom stĺpiku aj v podstate reprodukované.

Sám si netrúfam pápeža celkove hodnotiť, a to nielen preto, že nie som teológ. Preto okrem týchto dvoch vyhodnotení z anglických prameňov sa tu obmedzím na komentár k dvom knihám, ktoré vyšli v apríli, akiste tiež nie náhodou keď Benedikt XVI. oslavoval svoje dvojité jubileum.

Ide predovšetkým o knihu *Jesus von Nazareth. Von der Taufe im Jordan bis zur Verklärung* (Ježiš Nazaretský. Od krstu v Jordáne až po Premenenie, Herder 2007), ktorej autorom je sám Benedikt XVI. a o knihu *Schöpfung und Evolution* (Stvorenie a evolúcia, Sankt Ulrich Verlag 2007), v ktorej na túto tému hovoria traja profesori a jeden kardinál, a pápežove názory sú tam zastúpené iba ako jedného z viacerých diskutujúcich. Azda netreba zdôrazňovať, že ani v jednej neide o výroky *ex cathedra* a že sú teda otvorené kritike aj zo strany lojálneho katolíka: v prípade prvej knihy to on sám explicitne vraví, v prípade druhej je to samozrejmé.

Prvá kniha — o ktorej sa v nemčine už udomácnil názov *Jesus-Buch* — je bezpochyby z týchto dvoch oveľa dôležitejšia. Napriek tomu oveľa väčšiu pozornosť chcem tu venovať druhej a to predovšetkým preto, že ide o tému mne bližšiu — vzťah prírodovedy a náboženskej viery — ako kristológia a biblická exegéza, v ktorých je

Benedikt XVI. naslovovzatou autoritou nielen ako pápež, ale aj ako univerzitný profesor. Aj preto sa chcem viac venovať druhej knihe, lebo práve ona vyvolala nielen škodoradostné citáty v novinách zo strany neprajníkov Cirkvi, akoby pápež naraz zasa odsudzoval vedeckú teóriu, (resp. teórie, lebo ich jesto niekoľko verzií) evolúcie. O to viac, že týmito z kontextu vytrhnutými citátmi “o odsúdení darwinizmu” sa, mám dojem, dali popliesť aj niektorí lojálni, aj keď v istom zmysle naivní, veriaci.

Pápež prekvapení

(podľa úvodníka *Pope of surprises* v týždenníku *The Tablet* zo 14. apríla 2007)

Základnou črtou pontifikátu Benedikta XVI. bol zatiaľ jeho viac povzbudivý ako káravý tón. Napríklad na otázku prečo sa počas návštevy v Španielsku nepripojil k tamojším biskupom odsudzujúcim navrhovanú legalizáciu homosexuálnych vzťahov, odpovedal: “Kresťanstvo, katolicizmus, nie je zbierkou zákazov, ale pozitívna alternatíva. Je veľmi dôležité aby sme sa na vec zasa takto dívali, lebo dnes táto myšlienka temer úplne zmizla z nášeho povedomia. Počuli sme už veľa o tom čo všetko je nedovolené, takže je už načase aby sme aj povedali: máme pozitívnu ideu, ktorú môžeme ponúknuť.”

Dnes je už jasné, že človek zvolený za pápeža na jar 2005 nie je ani rotvajlerom ani iba údržbárom, ale sám sebou. Ako mnohí intelektuáli, niekedy si nevšimne banánovú šľupku, ktorá leží tesne pred ním a pošmykne sa na ne, ako sa to stalo keď sa v Regensburgu nešikovne vyjadril o islame (a možno aj o evolúcii v *snahe retušovať zle vypálenú iniciatívu svojho osobného priateľa kardinála Schönborna, pozri hlavný článok, pozn. GV*). Jeho kompenzujúce gesto počas návštevy v Turecku, vrátane modlitby v hlavnej istanbulskej mešite, však signalizovalo toleranciu a veľkorysosť vo vzťahu k iným náboženstvám. Aj keď je v poslednej dobe kritizovaný zo židovských kruhov, za to, že sa nevyjadruje k niektorým príliš tradičným katolíckym liturgickým a pastoračným formuláciám, ktoré im nevyhovujú.

Bolo známe, že v roku 1986 sa kardinál Ratzinger, ako prefekt *Kongregácie pre náuku viery* staval odmietavo k všenáboženským (modlitebným) stretnutiam v Assis. Vlani však, na dvadsiate výročie tohoto prvého stretnutia, ho Benedikt nazval “pro-rockým”. Podobnú názorovú zmenu

bolo vidno v jeho prvej encyklike *Deus Caritas Est*, ktorá sa pohnutým a kreatívnym spôsobom zaoberá erotickou láskou bez toho aby spomínala tradičné katolícke prohibície vo veciach sexuálnych, ako by sa azda bolo dalo čakať.

Dožíva sa veku v ktorom sú ľudia obyčajne kritizovaní za ich názorovú nepružnosť, napriek tomu je ale Benedikt duševne mladší, ako by jeho osemdesiatka nasvedčovala. Zrejme s týmto kardináli počítali v konkláve pred dvomi rokmi, povedľa úprimnej obľuby, ktorej sa u nich tešil. Ale aj tak, fakt, že jeden pápež-osemdesiatnik je nasledovaný druhým poukazuje na problém, s ktorým sa bude treba skôr či neskôr vypořadať: Aby sa totiž vyšlo príliš dlhotrvajúcim pontifikátom, budú kardináli asi aj v budúcnosti naklonení hľadať niekoho už uprostred sedemdesiatky. Potom ale riskujú to, že časť jeho ostávajúcich rokov bude zaťažaná mentálnym a fyzickým zostárnutím. Zdá sa preto, že perspektívne tu nie je iná možnosť ako určiť vek v ktorom pápež ide na odpočinok, podobne ako to je u kardinálov a biskupov.

Zatiaľ ale na Benediktovi jeho roky nevidno, ani mentálne ani fyzicky, dokonca vymenovaním celej rady nových cirkevných hodnostárov zadal svojmu pontifikátu pečať, ktorá ho určite prežije. Sú to vcelku skúsení dušpastieri, ktorí aj keď azda nie sú práve vizionári, určite to nie sú ani fundamentalisti.

Jedným z jeho prvých gest bolo stretnutie s bývalým akademickým kolegom, vlastne patrónom, *Hansom Küngom*, vynikajúcim mysliteľom, ktorý strávil za bývalého pápeža roky v nemilosti. Bol to moment Božej milosti, dobré zahájenie nového pontifikátu, ktorý má potenciál stať sa veľkým.

V tom istom čísle *The Tablet* je aj článok *The real Ratzinger revealed* (Pravý Ratzinger odhalený) z pera *John L. Allena*, ktorý píše podobne, že "ako kardinál bol mužom, ktorý dvadsať rokov vravel 'nie', teraz sa ale zdá, že chce hlbšie vyjadrovať 'áno'". Aj do nových funkcií, či už pri Svätej stolici, alebo v hlavných arcibiskupstvách uprednostnil, podľa *Allena* skôr pastorálne ako ideologicky

"Ježiš Nazaretský"

Téma knihy nie je dokončená. Pápež sa rozhodol uverejniť prvých 10 kapitol už teraz, lebo "neviem koľko času a sily mi ešte bude dopriať." Nečítal som ju a pravdepodobne ani nebudem, preto aj uvediem iba stručné výňatky z recenzie mnou často citovaného *John L. Allena* (<http://ncrcafe.org/node/1056>).

Najprv však jedna poznámka. Recenzenti, nie iba katolícki, všeobecne hodnotia knihu pozitívne, no nemecký SPIEGEL si neodpustil ju predstaviť článkom *Eine peinliche Entgleisung* (Jedno trápne vykoľajenie, <http://www.spiegel.de/wissenschaft/mensch/0,1518,479636,00.html>), ktorý začína vysvetlením:

"Kto bol Ježiš Nazaretský? Syn Boží, ako ho predstavujú evangelisti, tvrdí Benedikt XVI. vo svojej *Jesus-Buch*. Omyl!, vraví göttingenský profesor teológie Gerd Lüdemann. Na SPIEGEL ONLINE sa tu vypořadava s pápežovým dielom."

Tón celého článku je lepšie nekomentovať, obsah neviem posúdiť, nie som odborník. Mal som však obavy, či neide o útok zo strany evanjelickej cirkvi, no ľahko som zistil, že ide o rebelanta, ktorému v roku 1999 *Konfederácia evanjelických cirkví v Niedersachsen* vzala profesúru (*Lehrstuhl*) v odbore "Nový zákon" preto jeho profesúru Teologická fakulta Göttingenskej univerzity premenovala na "Dejiny a literatúra raného kresťanstva". Túto informáciu SPIEGEL, neuvádza. Lüdemann (1946) vraj chce neskôr v roku vydať knihu, kde "vyvráti" všeličo z *Jesus-Buch*, čo najlepšie komentoval jeden čitateľ slovami "Pán Lüdemann by sa mal tešiť, že mu Benedikt napísal predlohu. Kto by si ináč kúpil jeho knihu o knihe o Knihe."

A teraz už k Allenovej recenzii. Benediktovou ústrednou tézou je podľa *John Allena* jednoducho to, že neexistuje ľudský spoločenský poriadok a pravý morálny pokrok bez správneho vzťahu k Bohu; akokoľvek sa budeme snažiť, svet orgnizovaný *etsi Deus non daretur*, "akoby nebolo Boha", bude nefunkčný a nakoniec aj neľudský. Ježiš Kristus je "Božím znamením (*sign of God*) pre ľudské bytosti". Predstaviť ľudstvu pravú náuku o Ježišovi je preto podľa Benedikta, najvyššou formou služby, ktorú Cirkev môže ponúknuť.

Intelektuálne je na prvom mieste cieľom knihy obraňovať spolaľivosť toho, čo je podávané v evanjeliách a na druhom mieste argumentovať, že Písmo sväté predstavuje Krista ako samotného Boha, nie ako púheho proroka alebo morálneho reformátora. V istom zmysle sa *Ježiš Nazaretský* číta ako prebiehajúca konverzácia Benedikta s exegétmi ako *Adolf von Harnack*, ktorí tvrdili, že Ježiš evanjelií nebol tým "Kristom" a že až neskoršie teologizovanie z neho urobilo božstvo, názor, ktorý pápež samozrejme nesdielá. Kniha sa hemží odkazmi na autorov ako *Rudolf Bultmann*, *Joachim Jeremias*, *Pierre Grelot*, *Romano Guardini* and *Hans-Peter Kolvenbach*.

Na jednom mieste vraví Benedikt, že by "Podobenstvo o márnostatnom synovi" nazval radšej "Podobenstvom o dvoch bratoch", pretože starší brat, ktorý otcovi zazlieva jeho veľkodušnosť, nám ponúka práve tak dôležité poučenie, obzvlášť pre prihorlivo nábožných ľudí.

A predsa, *Ježiš Nazaretský* nie je iba intelektuálnym čítaním, alebo zásobárňou materiálov pre kázne, hoci aj toho je tam nadostač. Konečnou motiváciou pre napísanie knihy sú pápežove úprimné obavy z toho, čo vidí ako dôsledky závadnej kristológie. Kritizuje celú radu populárnych moderných interpretácií Ježiša: Ježiš ako kazateľ liberálnej morálky, Ježiš ako sociálny revolucionár, Ježiš ako inšpirovaný prorok alebo mudrc na rovnakej úrovni ako zakladatelia iných náboženských hnutí. Pápež si je vedomý, že tieto interpretácie vychádzajú obyčajne z nóblesných motívov, ktoré aj uznáva, ako je nadradenosť človeka nad zákonom, boj proti chudobe a nespravodlivosti, výraz tolerancie voči iným náboženstvám. Nakoniec je však tej mienky, že všetci títo exegéti stavajú vec na hlavu. Hnaní netrpezlivou snahou dospieť k potrebným výsledkom na poli sociálnom, revizionistickí kristológovia podkopávajú samotnú bázu pravého humanizmu, ktorou je viera v Boha a v objektívnu pravdu, ktorá vychádza z Boha a stojí nad tým, čoho je človek sám vstave dosiahnuť.

Na záver Allen spomína štyri body, či témy, ktoré považuje za príznačné a ktoré tu spomeniem iba heslovite.

1. Zaoberá sa otázkou, či Boha nazývať "matkou" a pripomína, že aj keď v biblii sa používa obraz matkinho lona na vyjadrenie intimity Božej lásky pre človeka, "matka" nie je nikde v biblii titulom pre Boha a preto toto oslovenie ani Cirkev nemôže používať.

2. Benedikt obsérne hovorí o židovstve Ježiša a je zaujímavé, že exegét, ktorého najčastejšie cituje, so zrejmyimi sympatiami, je rabín *Jakob Neusner*, ktorého knihe "Rabín sa zhovára s Ježišom" venuje až jedenásť strán a na jednom mieste vraví, že by sa sám chcel pripojiť k tomuto rozhovoru.

3. Hoci Benedikt je dobrotivá osobnosť, niekedy v zápale akademického argumentovania možno cítiť železnú päť pod jeho sameťovými rukavicami. Sú pasáže v *Ježišovi Nazaretskom*, kde jeho frustrácia s exegétmi, ktorí vrhajú pochybnosti na spoľahlivosť evanjélií je obzvlášť zrejmalá.

4. Benedikt aj tu trvá na tom, že stret kresťanstva s grécko-rímskym svetom bol určený Prozreteľnosťou a preto sa kresťanstvo nemôže jednoducho striasť svojho helénskeho dedičstva ako sa had vyzlieka zo svojej kože, bez toho aby nestratilo niečo podstatné. Toto bolo ostatne hlavnou témou aj jeho rensburgskej prednášky, ktorá však ostala zatienená kvôli kontroverziám okolo jeho poznámok o islame.

"Stvorenie a evolúcia"

Benedikt XVI. ako univerzitný profesor sa pravidelne stretával so svojimi bývalými žiakmi v rámci takzvaného *Studienkreis* (študijný krúžok), kde sa debatovalo na rôzne témy. V týchto ročných streťávkach pokračoval aj po tom, čo sa stal pápežom. Tak v roku 2005 sa debatovalo o Islame a vlni v auguste tou témou bolo "Stvorenie a evolúcia". Možno sa iba domýšľať, že popudom k voľbe tejto témy bol aj nešťastný článok pápežovho osobného priateľa kardinála

známe osobnosti. Z ďalšieho vyberám vo voľnom preklade:

Dodnes nedošlo k žiadnym represáliam proti teologickým dissidentom. Aj známemu teológovi oslobodenia, jezuitovi *Jon Sobrini* sa dostalo miernejšieho pokarhania, než ako to bývalo v minulosti, za jeho kristológiu, príliš svetskú interpretáciu Ježiša v jeho knihách "Ježiš osloboditeľ" (1993) a "Kristus osloboditeľ" (2001). Táto umiernenosť dokonca vyvolala poplach u niektorých, ktorí boli v roku 2005 príliš nadšení tým, že bol zvolený konzervatívny kardinál. Páter *Richard John Neuhaus*, vydavateľ známeho mesačníka *FIRST THINGS*, verejne prejavil zrejmu nevoľu nad pápežovým nerozhodným jednaním; jeden "neokonzervatívny" americký kardinál dokonca frflal "mysleli sme, že sme volili jedného Ronalda Reagana, dostali sme ale Jimmy Cartera."

Ďalším znakom Benediktovho pontifikátu je jeho zmysel pre kolegiálnu, ktorý sa prejavuje vo väčších i menších veciach. Napríklad opakovane hovorí o kríze v Afrike vrátane silného odsudzovania v svojej novej knihe "Ježiš nazaretský" toho ako Afrika bola "splundrovaná a vydrancovaná". Podobne cez veľkonočnú kázeň. Táto jeho angažovanosť nepriehádza len tak: na schôdzi, ktorá predchádzala konkláve roku 2005 africkí kardináli prosili aby budúci pápež, ktokoľvek ním bude, dal Afriku do centra svojej pastorálnej starostlivosti a Benedikt chce tomuto zrejme vyhovieť. Iným príkladom jeho kolegiálnosti je zdržiavanie sa s *motu proprio*, ktoré by malo povoliť slávenie tridentskej (latinskej) omše: ak by išlo iba o pápežove osobné priania, nebol by iste tak zdržanlivý, ale vzhľadom k námietkam mnohých biskupov, chce postupovať pomalšie a opaternejšie.

Aj pre nadšenie s akým bola prijatá jeho zatiaľ jediná encyklika *Deus caritas est*, ho začali nazývať "pápežom slov" v protiklade k jeho predchodcovi, ktorý vraj bol "pápežom symbolov (*pope of images*)". Do histórie sa Ján XXIII. a Pavol VI. zapísali ako pápeži Druhého vatikánskeho koncilu, ktorí rozbehli aj reformu katolicizmu zhora nadol. Na druhej strane Ján Pavol II. a Benedikt XVI. sa sústredili viac na znovuzdôrazne-

nie katolíckej identity a na prechod z fázy vnútorných reforiem do fázy zvýšeného záujmu o vonkajší svet. Potifikát Jána Pavla II. viac charakterizovala evangelizácia ako *aggiornamento*; bol pápežom *ad extra*, ktorý sa oveľa viac zaujímal o to, ako môže Cirkev ovplyvniť riešenie sociálnych, kultúrnych a politických problémov dňa, ako o reformu jej vnútorných štruktúr. Kardinál Ratzinger bol kľúčovým poradcom Jána Pavla II., Benedikt XVI. však nemá žiadneho takéhoto dôveryhodného pobočníka. Spolieha sa iba na seba, v dobrom i v zlom, ako sme už to i to videli.

Ak počas éry Jána XXIII. a Pavla VI. tu bolo nebezpečenie, že sa so špinavou vodou vyleje aj dieťa, hlavné riziko súčasnej politiky identity ide opačným smerom, k rigidite a skrývaniu sa za barikády. Teda niečo ako "talibanský katolicizmus", ktorý vie iba odsudzovať a zatracovať. Náznaky takéhoto ducha už možno pozorovať v súčasnej Cirkvi. Je preto možné, že dedičstvo Benedikta XVI. bude spočívať práve v nasmerovaní budúceho vývoja Cirkvi tak, aby preklúčovala okolo týchto dvoch úskalí. Vzhľadom k tomu, čo všetko predstavuje, je Benedikt mimoriadne predurčený pre to, aby slúžil ako príklad pre to, že človek sa môže hlásiť ku katolíckym fundamentom bez toho aby sa stal fundamentalistom, že rozum a viera nestoja proti sebe, ale sú nerozlučne spjaté. Toto vlastne bola hlavná myšlienka jeho regensburskej prednášky, zatienená rozruchom okolo moslimami zle pochopeného citátu.

Pretože Benedikt nie je taká charizmatická postava pre médiá ako bol Ján Pavol II, nie je jasné čo z tohoto všetkého zachytí širšia obrazovka kultúrneho radaru. Dnes sa mediálni experti stále pýtajú, kedy sa konečne vynorí "skutočný" Ratzinger spoza láskavej a pastorálnej fasády Benedikta XVI. Najväčšou pravdou je však asi to, že táto fasáda je už to ono, ten naozajstný Jozef Ratzinger.

Matthias Knopp vydal knihu "A zrazu pápežom" (*Und plötzlich Papst*), z príležitosti pápežových 80-tych narodenín, v ktorej 45 autorov opisuje svoje osobné stretnutie s Benediktom XVI. Jedným z nich je aj šéf tu-

Christofa Schönborna v *New York Times* zo 7.7.2005 (pozri aj *Kolínske listy* č. 7 a 10), ktorou zatiahol katolícku Cirkev do trápnych škriepok amerických fundamentalistov s prevážnou väčšinou veriacich či neveriacich prírodovedcov (malú výnimku tvoria prívrženci tézy o "Intelligent Design") ohľadne evolučných teórií, konkrétne darwinizmu či neodarwinizmu.

Kniha vznikla z tohoto stretnutia *Studienkreis*. Než ešte vyšla predchádzali jej senzačné správy, ako "Pápež: Veda nemôže evolúciu plne vysvetliť" (*Reuters, Guardian, Sydney Morning Herald, Washington Post*) a SPIEGEL ONLINE nadpisuje svoj článok z 12. apríla t.r. "Pápež stavia prírodovede medze" (*Papst weist Naturwissenschaft in die Schranken*, www.spiegel.de/wissenschaft/mensch/0,1518,476820,00.html) a pod tým "Evolúcia nie je dokázateľná, vedci nesmú zodpovedať všetky otázky: Svojím príspevkom v jednej teologickej odbornej knihe (sic!) háji Benedikt XVI. nárok Cirkvi na privilegovaný výklad (*Deutungshoheit*) základných tém aj keď priznáva, že ani viera nemôže všetko vysvetliť." A ďalej, "Podľa agentúry AP pápež tvrdí, že teória evolúcie nie je žiadnou úplnou vedecky dokázanou teóriou. Jeho predchodca už v roku 1996 vyhlásil, že teória stavajúca na britskom prírodovedcovi Charles Darwinovi je 'viac ako iba jedna hypotéza'. To 'nie je dokázateľné' kontruje Benedikt ... 'nemôžeme 10 000 generácií umiestniť v laboratóriu'. Evolučný biológ *Josef Reichholf* na to 'V tom prípade by ani dejepis nebol možný, lebo dejinné udalosti tiež nemožno verne rekonštruovať.'" SPIEGEL ešte veľavýznamne dodáva, že tesne pred týmto stretnutím *Studienkreis*, pápež vymenil po 30 rokoch riaditeľa *Vatikánskeho observatória*, jezuitu *George Coyna*, ktorý bol Schönbornovým kritikom (pozri aj *Kolínske listy* č. 10), bez toho aby spomenuli, že ide o 74 ročného starca liečeného na rakovinu čriev.

Avšak o nejasnosti okolo toho, čo vlastne povedal pápež, sa postaral aj vatikánsky rozhlas (nemecká redakcia <http://www.radiovaticana.org/tedesco/tedarchi/2007/April07/ted12.04.07.htm>), podľa ktorého vraj pápež napísal, že "pôvod života nemožno vedecky vysvetliť, lebo veda so svojimi otázkami neide dost' ďaleko" (s čím samozrejme možno súhlasiť, ide o to, čo sa rozumie pod slovom "vysvetliť"). Keď však píš, že pápež v úvode knihy napísal, že "Darwin nestačí na to, vysvetliť pôvod života" tak to je trochu čudné, lebo Darwinova teória nie je vôbec o vzniku života. A tiež spomínajú, že podľa pápeža "evolučnú teóriu nemožno v laboratóriu napodobniť a preto je podľa dnešných vedeckých kritérií nedokázateľná."

Nuž po tomto všetkom som samozrejme netrpezlivo čakal, až knihu budem mať v rukách. Hľadá sa v nej nešikovne, lebo ako mnohé nemecké knihy nemá na konci index. Úvod k nej napísal kardinál Schönborn a nie pápež, ako tvrdil vatikánsky rozhlas, aj keď Schönborn tu v podstate nič nového nehovorí, iba veľmi obsiahlo cituje z rôznych starších prejavov ešte vtedy kardinála Ratzingera. Nenašiel som v tých citátoch nič, čo by nasvedčovalo tomu, že sa Ratzinger v názoroch na evolučné teórie nejak odchyľuje od postoja Jána Pavla II. Ostatne, ak by tomu tak bolo, boli by sa senzačné titulky už vtedy boli objavili v dennej tlači. Ťažiskom knihy sú štyri prednášky, po ktorých nasleduje písomná verzia diskusií k jednotlivým prednáškam. Prenášateľmi, okrem Schönborna boli predo-

všetkým *Peter Schuster* (1941), profesor teoretickej chémie na viedenskej univerzite a predseda Rakúskej akadémie vied, bývalý katolík a agnostik, ako sa sám označuje. Druhým bol *Robert Spaemann* (1927), profesor filozofie na mníchovskej univerzite a jezuita *Paul Erbrich* (1928), profesor filozofie prírodných vied na mníchovskej Vysokej škole pre filozofiu.

Prednáška jediného prírodovedca Schustera je oveľa dlhšia ako ostatné tri a podľa mňa aj samo o sebe je to veľmi zrozumiteľné pre laika vysvetlenie súčasného stavu prírodovedných znalostí na tému evolúcia. Začína vetou: “Predkladaná esej sa týka výhradne prírodovedných aspektov biologickej evolúcie a nemôže preto povedať nič na tému filozofických či teologických záverov.” Už sama táto veta nasvedčuje tomu, že išlo o šťastnú voľbu rečníka, ktorý vie predložiť prírodovedné faktá a teórie, na ktorých potom možno stavať filozoficky či teologicky, bez toho aby do toho *a priori* miešal svoju vieru (ako sa to asi stalo kardinálovi Schönbornovi v jeho článku v *New York Times*), alebo neveru (ako sa to často stáva napríklad *Richard Dawkinsovi*.) Výklad uzaviera vetou “Podľa toho, čo veda dnes vie, javí sa predbiologický a biologický vývoj od prvej rozmnožovania sa schopnej molekuly až po človeka ako jeden celok. Poznávame ho ako jeden proces, ktorý prebieha podľa prírodných zákonov a ktorý nepotrebuje žiadnu intervenciu zvonka. ... (aj) vývoj od veľkého tresku až po človeka sa javí ako jednotný kozmický proces.” Dodáva však zaujímavú “osobnú poznámku” odkazom na veľmi tenké “ucho ihly” základných konštánt a parametrov, ktorým musel kozmický vývoj prejsť, aby vznikli galaxie, život a nakoniec človek: aj veľmi malá odchylka by viedla k jalovému výsledku evolúcie. Schuster: “Úspešná spolupráca týchto mnohých podmienok sa mi zdá nanajvýš pozoruhodná a viem si predstaviť, že tu by bol priestor pre premostenie medzi teológiou a prírodnými vedami, a nie skrze zásah (Boží, pozn. GV) do biologického priebehu evolúcie.” Nuž aj tu ateistickí kozmologovia namietajú napríklad hypotézou o “multivesmíre”, to však je už iná téma. V diskusii potom išlo v podstate iba o Schönbornove otázky, na ktoré Schuster podrobne opovedal.

Podobne aj v prípade kratších prednášok filozofov Spaemanna (Descendencia a Intelligent Design) a Erbricha (K problému stvorenia a evolúcie). Nie je tu miesto, aby som sa vyjadroval k nim a k diskusiám, ktoré nasledovali. Sú to dva zaujímavé pohľady, aj keď trochu z minulosti, na vzťah viery a prírodovedy; nakoniec ide o osemdesiatročných profesorov.

Najdôležitejšia, ale podľa môjho názoru aj najkontroverzejšia, je Schönbornova prednáška (Fides, ratio a scientia. K debate o evolucionizme) a to nielen tým, čo v nej povedal, ale aj tým, že médiami citované pápežove názory na evolúciu pochádzajú práve z jeho reakcie na túto prednášku. Je to akási zmes tém z teológie, filozofie prírodných vied a biológie a samozrejme proti väčšine toho čo píše nemožno namietat'. Veľa miesta však venuje Newtonovmu *Scholium Generale*, akosi ignorujúc fakt, že hociako dôležitá je Newtonova fyzika, úvahy na tému viera a prírodoveda na nej založené patria presne tam kam Newton: do 18. storočia, keď nebolo ani slychať o Einsteinovej relativite a kvantovej fyzike, výdobytkov to

reckého direktoriátu pre náboženské záležitosti *Ali Bardakoglu*, ktorý pápežovi ďakuje za jeho návštevu v Turecku (ktorej je venované aj celé 15. číslo *Kolínskych listov*) a za to, že vyzdvihol spoločnú zodpovednosť náboženstiev za mier a spravodlivosť.

Otvorený list moslimov pápežovi

Ako som už bol spomenul, 38 moslimských učencov a hodnostárov napísalo 15. októbra m.r. otvorený list pápežovi ako odpoveď na niektoré jeho tézy týkajúce sa islamu vyslovené v jeho regensburskej prednáške 26. septembra 2006. Tento otvorený list, dnes už so 100 signatármi, bol teraz uverejnený v poslednom čísle časopisu *Islamica Magazine* a je voľne prístupný na internete (anglická verzia http://www.islamica.com/issue18/openletter18_lowres.pdf, nemecký preklad http://islam.de/files/misc/ulema_papst_10_06.pdf).

Prvý dojem, ktorý človek po prečítaní získa je jeho neobvykle úctivý — v porovnaní s tým ako o pápežovi často píše sekulárna tlač napr. v Nemecku — tón dokumentu. Vráťane zahajovacieho oslovenia “Vaša Svätosť”. Druhá vec, ktorú si čitateľ všimne je to, že polemika sa týka výhradne islamských tém, interpretácie koránu, kde autori predkladajú pápežovi alternatívne verzie, podľa mňa dosť presvedčivo, bez toho aby sa dotýkali katolíckych či kresťanských tém, či už kriticky alebo vo forme ich alternatívnych názorov či interpretácií. Zahajovacia formula znie:

“Zatiaľčo oceňujeme Vašu snahu oponovať prevládajúcemu pozitivizmu a materializmu v ľudskom živote, musíme upozorniť na niektoré omyly vo Vašom ponímaní islamu ako protipríkladu správneho používania rozumu, ako aj na niektoré faktické omyly, ktoré predkladáte na podporu svojho názoru (*some mistakes in the assertions you put forward in support of your argument*).”

Azda najostrejšie vyznieva výčitka na konci, keď — citujúc Benediktove slová o absolútnej potrebe medzináboženského a medzikultúrneho dialógu medzi kresťanstvom a islamom prednesené počas *Svetových dní mládeže* v Kolíne v auguste 2005 —

dodávajú: "Aj keď v tomto s Vami plne súhlasíme, domnievame sa, že dôležitou súčasťou takého dialógu je aj umenie počúvať a vziať do úvahy slová tých s ktorými chceme viesť dialóg a nie iba tých, ktorých presvedčenie je zhodné s našim."

Pre neodborníka je ťažké posúdiť, do akej miery sa pápež naozaj mýlil pri interpretácii koránu a stredovekých islamských textov, ale o to ani neide. Myslím, že dôležitejší ako obsah je *tón* otvoreného listu. Treba nám preto privítať umiernenú, apologetickú a zmierčiu voči nemoslimom interpretáciu koránu i iných ich posvätných textov. A iba si priať, aby takýmto mierumilovným spôsobom vysvetľovali korán a islam nie iba pápežovi, ale predovšetkým do vlastných radov, ako protiváhu doslovných interpretácií radových imamov a kazateľov, fanatizujúcich moslimské masy využívajúc ich materiálne, sociálne, či politicky podradné postavenie, skutočné či iba namýšľané.

A modliť sa aby Boh — v ktorého veria tak ako my, aj keď si ho ináč predstavujú — čo najskôr pomohol moslimom, najprv vzdelaným medzi nimi a potom aj menej vzdelaným, dostať sa z ich stredovekého myšlienkového zajatia, tak ako v tom pomohol ešte ani nie tak dávno kresťanom, konkrétne katolíckej Cirkvi. Pre ich dobro, ale i pre naše dobro, pre dobro celého ľudstva. Aby **dialóg** — ktorý je pre mnohorakosť svetových náboženstiev dnes už nevyhnutný — viedli rozum a srdce a nie meč a jazyk nad ktorými rozum i srdce stratili kontrolu.

My kresťania musíme, pravda, naďalej veriť, že sa nakoniec ukáže, že naša pravda je bližšie k skutočnej Pravde. Našťastie sme ale už prestali veriť že toho možno dosiahnuť vojenskými výbojmi, či čo len vyplazovaním jazyka na tých, ktorí túto Pravdu vidia cez historicky a kultúrne ináč formovanú prizmu či filter.

dvadsiateho storočia, ktoré úplne prehodnotili — podľa mňa priaznivo pre veriacich — aj chápanie vzťahu medzi vierou a vedou. O tomto v prednáške nič nie je, ani o súčasných priekopníkoch práve na tomto poli, ako *Ian Barbour, Arthur Peacocke, John Polkinghorne, Robert J. Russell* a samozrejme ani o *George Coynovi*. Čo sa týka konkrétnej kritiky, pre to sú povolanejší iní ako ja, azda predovšetkým katolícki prírodovedci, ktorí už reagovali aj na jeho pôvodný článok, ktorým zaplietol katolícku Cirkev do, podľa mňa jalových, amerických kontroverzií okolo "Intelligent Design".

Nedalo sa čakať, že by Schönborn odvolával niektoré svoje výroky z článku v *New York Times*, ale dúfal som, že o ňom aspoň pomlčí. Nielenže nepomlčal, ale sa k nemu hrdo hlási. Bohužiaľ dôsledkom toho aj pápež akoby cítil potrebu ho kryť (ináč si to neviem vysvetliť) naozaj vyslovil v diskusii vety, ako som ich citoval na začiatku, ktoré sa zdajú byť v rozpore s jeho predchádzajúcimi názormi, napríklad aj Schönbornom tak extenzívne citovanými v úvode ku knihe. Najviac ma zarazili pápežove slová nasledujúce po konštatovaní, že "náuku o evolúcii" nemožno v laboratóriu overiť: "Aká vysoká je jej pravdepodobnosť? Toto je vtedy dôležité keď si správne chceme vyložiť výrok Jána Pavla II. 'Náuka o evolúcii je viac ako hypotéza'. Keď toto pápež povedal, mal svoje dôvody. Ale súčasne platí, že náuka o evolúcii nie je ešte žiadna kompletná vedecky overená teória." Predovšetkým jesto niekoľko náuk o biologickej evolúcii stavaných na už zastaralej Darwinovej teórii a myslím, že je na odborníkoch z biológie, genetiky, či molekulárnej chémie aby rozhodli, ktorá a do akej miery je prijateľná. Čo presne znamená "vedecky overená teória" o tom filozofia prírodných vied má celú paletu rôznych vysvetlení. Šťastie, že Schönborn nedostal pápeža do situácie aby sa musel vyjadrovať k teóriam relativity, kvantovej fyziky, či trebárs teórii strún. Aj tam je ešte veľa nejasného a neprebádaného. Sú tieto teórie, podobne ako teórie biologickej evolúcie, vedecky overené? Áno, sú (okrem, teórie strún) v istom zmysle, ktorý tu nemožno rozvádzať, ale o to neide. Ide mi o to, že kardinál Schönborn svojím výletom do katolíckeho myslenia spred 60 rokov dostal pápeža do situácie, keď sa vyjadruje na témy k porozumeniu ktorých treba odborné kvalifikácie, aké pápež (ani kardinál) pre výkon svojej funkcie nepotrebuje.

Poučenie z Galileiho procesu nespočíva v tom, že Galileo a nie kardinál *Roberto Bellarmino* mal pravdu (striktne vzato nemal ju ani Galileo lebo veril že zem obieha slnko po kruhovej a nie eliptickej dráhe), ale v tom, že *Cirkev sa nemá miešať do čisto iba odborníkovi zrozumiteľných poznatkov prírodných vied*, a iba opatrne do filozofie prírodných vied. A keď už naozaj si myslí, že musí, má dôverovať veriacim odborníkom prírodovedcom a nechať ich aby za nich hovorili: Nik sa nebude smiať z toho, čo napísal na tému evolúcia napríklad jezuita-astronóm *George Coyne*, neviem však či to isté možno povedať aj o niektorých teologických exkurziách do fyziky, chémie či biológie, pre ktoré treba odborných znalostí, ktoré idú ponad to, čo možno vyčítať z popularizujúcej literatúry.

Kolínske listy vám budú zasielané vo forme PDF na vašu e-mail adresu, ak sa prihlásite na gvirsik@t-online.de. [Tlačené verzie sú k dispozícii iba výnimočne (starším?) záujemcom, ktorí nemajú prístup k internetu.] Môžete si ich tiež stiahnuť z <http://www.gvirsik.de/> kde sú aj iné moje články a úvahy v angličtine a slovenčine.

George Virsik